

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

این روزها سؤالات زیادی راجع به زیارت، استشفاء و ... مطرح است. به لطف الهی چند نکته به اختصار، بیان می شود به این امید که بتواند پاسخی — گر چه اجمالی — به برخی از سؤالات مزبور باشد. نخست به عنوان مقدمه، لازم است با سه واژه تقدس، تبرک و توسل، بیشتر آشنا شویم.

مقدمه

در بین عالمان شیعی راجع به اصل وجود برخی مقدسات، صحت تبرک جستن و نیز توسل به اولیای الهی اختلافی وجود ندارد. برای هر یک از این سه مورد یعنی تقدس، تبرک و توسل، شواهد قرآنی و حدیثی متعددی هم وجود دارد. به نمونه هایی قرآنی از این شواهد اشاره می کنیم:

شواهد قرآنی تقدس، تبرک و توسل

تقدس

قرآن کریم به وجود برخی مکانهای مقدس، تصریح می کند:

«يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَئِن تَرْتُدُّوا عَلَيَّ أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ».

﴿مائده ۲۱﴾

ای قوم من! به سرزمین مقدسی که خداوند برای شما معین کرده، وارد شوید؛ و به پشت سر خود بازنگردید (و عقب نشینی نکنید) که زیانکار خواهید بود.

«إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى». ﴿طه ۱۲﴾

من پروردگار تو هستم؛ کفشهایت را بیرون آر، که تو در سرزمین مقدس «طوی» هستی.

تبرک

برخی افراد، اشیاء، مکانها و ... به تصریح خدای تعالی، برکت یافته‌اند.

قرآن کریم: «و هذا کتابُ أنزلناه مُبارک». ﴿انعام ۱۵۵﴾

و این کتابی است پر برکت، که ما نازل کردیم.

حضرت نوح علیه السلام و همراهانش: «قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَ بَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَ عَلَى أُمَّمٍ مِمَّنْ مَعَكَ». ﴿هود ۴۸﴾

گفته شد: «ای نوح! با سلامت و برکاتی از ناحیه ما بر تو و بر تمام امت‌هایی که با تو، فرود آی!

حضرت ابراهیم علیه السلام و اسحاق علیه السلام: «وَ بَارَكْنَا عَلَيْهِ وَ عَلَى إِسْحَاقَ». ﴿صافات ۱۱۳﴾

ما به او و اسحاق برکت دادیم.

حضرت موسی علیه السلام و فرشتگان: «فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِي أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا». ﴿نمل ۸﴾

هنگامی که نزد آتش آمد، ندایی برخاست که: «پر برکت باد آن کس که در آتش است و آن کس

که در اطراف آن است. [حضرت موسی و فرشتگان]

حضرت عیسی علیه السلام: «وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ». ﴿مریم ۳۱﴾

و هر جا که باشم مرا وجودی پر برکت قرار داده.

آب باران: «وَ نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا...». ﴿ق ۹﴾

و از آسمان، آبی پر برکت نازل کردیم.

درخت زیتون: «مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ». ﴿نور ۳۵﴾

از درخت پر برکت زیتونی که نه شرقی است و نه غربی.

کعبه و مسجد الحرام: «ان اول بیت وضع للناس للذي ببكة مبارکاً». ﴿آل عمران ۹۶﴾

نخستین خانه ای که برای مردم (و نیایش خداوند) بنا نهاده شد، همان است که در سرزمین مکه است.

سرزمین طور: «فَلَمَّا آتَاهَا نُودِي مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي

أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ». ﴿قصص ۳۰﴾

هنگامی که به سراغ آتش آمد، از کرانه راست دره، در آن سرزمین پر برکت، از میان درختی ندا آمد

که: «ای موسی! منم خداوند، پروردگار جهانیان .

مسجد الاقصی و اطراف آن: «...الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ». ﴿اسراء ۱﴾

... به مسجد الاقصی - که گرداگردش را پر برکت ساخته‌ایم.

توسل

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿يوسف: ٩٧﴾. قَالَ سَوْفَ اسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿يوسف: ٩٨﴾

گفتند: «پدر! از خدا آمرزش گناهان ما را بخواه، که ما خطاکار بودیم (٩٧) گفت: «بزودی برای شما
از پروردگارم آمرزش می طلبم، که او آمرزنده و مهربان است.

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا
رَّحِيمًا ﴿النساء: ٦٤﴾

و اگر این مخالفان، هنگامی که به خود ستم می کردند (و فرمانهای خدا را زیرپا می گذاردند)، به نزد
تو می آمدند، و از خدا طلب آمرزش می کردند، و پیامبر هم برای آنها استغفار می کرد، خدا را توبه پذیر
و مهربان می یافتند .

تفاوت معنایی این سه واژه

نکته قابل توجه در این بحث، تفاوتی مفهومی بین این سه واژه است. در بیان تفاوت اجمالی این سه
واژه، می توان گفت:

مقدس، در اصطلاح به معنای چیزی است که شایسته احترام و قابل ستایش است و حسی عمیق و
ژرف را در انسان به وجود می آورد. آن موجودی که شایسته احترام ذاتی است و از هر جهت مقدس و
قابل احترام است، خدای تعالی است. هر چیز دیگری هم که به خدای تعالی منتسب باشد، جزو مقدسات
قرار می گیرد. منابع مهم برای مطالعه و احصاء امور مقدس، قرآن و روایات معصومین علیهم السلام می باشد. گر
چه در عرف نیز اموری مقدس مانند پرچم کشورها وجود دارد که در شرایطی میتواند احترام به
آنها مورد تأیید شرع نیز قرار بگیرد.

تبرک جستن، یعنی طلب کردن آن خیر و منفعتی که خدای تعالی در فرد یا شیء، قرار داده
است. در معنای برکت گفته اند: وجود خیر الهی در یک شیء یعنی برکت. (ثبوت الخیر الإلهی فی
الشیء)^۱

توسل، در اصطلاح به معنای واسطه قرار دادن امور خیر و افراد صالح و مقرب در گاه الهی برای بر
آورده شدن درخواست و اجابت دعا و یا درخواست مستقیم از آنان است.

۱. راغب، مفردات الفاظ القرآن، ص ۱۱۹

پس از بیان این مقدمه، ۸ نکته به عرض می‌رسد:

۱. در فرهنگ ناب شیعی، سرچشمه هر تقدس و احترامی و هر نفع و سودی، منحصر خداوند تعالی است و دیگران مانند معصومین علیهم‌السلام احترام و اثر گذاری خود را مرهون خداوند تعالی و اذن الهی هستند. پس — در فرهنگ شیعی — هیچ استقلالی برای غیر خداوند تعالی در این امور پذیرفتنی نیست.

۲. هنگامی که از متبرک بودن فرد یا شیئی صحبت می‌کنیم، به این معناست که خداوند تعالی در آن فرد یا شیئی، خیر و سودی قرار داده است. یعنی همان گونه که خداوند تعالی اثر درمان را در دارو قرار داده، در فرد یا شیئی متبرک نیز خداوند اثری خاص قرار داده است و لذا اثر تکوینی آن شیئی متبرک با سایر موجودات نیز — به اذن الهی — متفاوت خواهد بود. تربت سید الشهداء علیهم‌السلام و پیراهن حضرت یوسف، نمونه‌ای از اشیاء متبرک به شمار می‌روند.

۳. هر چند خداوند می‌تواند بدون واسطه، فیض خود را به موجودات برساند، ولی سنت الهی بر این تعلق گرفته که جهان هستی را بر اساس نظام اسباب و عوامل قرار دهد. در این میان به منظور شناخت آنچه مؤثر است و آنچه تأثیر ندارد، لازم است نسبت به روابط بین موجودات، اطلاعات کافی و مطمئن به دست آورد. به عنوان مثال، تأثیر امواج بر انسان را کسانی درک می‌کنند که از رابطه بین امواج مغناطیسی و انسان با خبر باشند. در فرهنگ و معارف شیعی، آگاهی از این روابط نیز، هم از طریق تجربه و حس ممکن است و هم از طریق وحی و اولیای الهی. برخی از روابط و اسباب از طریق تجربه، به دست می‌آید؛ و بعضی را نیز وحی، اعلام می‌کند. بدون تردید در موارد غیر تجربی هم، نظام اسباب و علل حاکم است. کما این که امام صادق علیه‌السلام در روایتی، سبب اصلی تأثیر را معصوم علیه‌السلام معرفی می‌کنند:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه‌السلام، أَنَّهُ قَالَ: «أَبَى اللَّهُ أَنْ يُجْرَى الْأَشْيَاءَ إِلَّا بِأَسْبَابٍ؛ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا، ... وَ جَعَلَ لِكُلِّ عِلْمٍ بَابًا نَاطِقًا، عَرَفَهُ مِنْ عَرَفَهُ وَ جَهَلَهُ مِنْ جَهَلَهُ، ذَاكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ نَحْنُ. كَافِي؛ ج ۱؛ ص ۴۴۸

۴. این دو نوع اسباب و علل — که گاه از آن به "اسباب طبیعی" و "اسباب ماورایی" تعبیر می‌شود — همواره صد در صدی نیستند. ما از مصالح و عوامل فراوان دیگر، مطلع نیستیم. نه می‌توان همیشه گفت فلان دارو در امر درمان مؤثر است و نه می‌توان گفت هر زمان دعا کنیم به اجابت می‌رسد. مهم این است که بر اساس دستور خدا و اهل بیت علیهم‌السلام به این عوامل طبیعی و غیر طبیعی مراجعه کنیم و از آنها در طول اراده الهی، مدد بگیریم.

۵. با توجه به سیره معصومین علیهم‌السلام و آموزه‌های دینی، توجه به اسباب طبیعی و غیر طبیعی و بهره‌گیری از آنها امری لازم و ضروری است و کنار گذاشتن هر یک، عملی ناصواب است. بدین ترتیب، هم رعایت نکات بهداشتی و مراجعه به پزشک لازم است و هم دعا و توسل، ضروری است و تأثیر هر یک از این اسباب هم به مسبب الاسباب واگذار می‌شود.
۶. بر این اساس، پرهیز موقت از ورود به اماکن مذهبی به دلیل ازدحام جمعیت — در کنار ممنوع کردن تجمع در سایر اماکن تجاری و ... — با دو ملاحظه، منطقی و پذیرفتنی است. اولاً جان افرادی در خطر باشد. ثانیاً راه دیگری برای مصون ماندن از این خطر، در اماکن مذهبی، وجود نداشته باشد.
۷. در این بین، لازم است مؤمنین در اظهار نظرها و قضاوتها و ... دقت کافی داشته باشند. نه می‌توان کسی را که از ممنوعیت زیارت در شرایط فعلی، دفاع می‌کند، به وهابی متهم کرد و نه می‌توان آن کسی را که از سر علاقه و ارادت به اهل بیت علیهم‌السلام از محرومیت نسبت به زیارت معترض است، به تشیع انگلیسی، منسوب کرد؛ که البته بر افراد بصیر، نه تلاش و ذوق زدگی وهابیان از مسدود شدن زیارت، مخفی است و نه نفوذ و نفاق پراکنی روباه پیر.
۸. همان‌گونه که رهبر معظم انقلاب نیز مکرراً تذکر داده‌اند، تفرقه و نفاق در جامعه اسلامی و نیز دو قطبی ساختن آن، از زیان‌بارترین ضربات به نظام اسلامی است. لذا لازم است با پرهیز از اتهام زنیها و ... به تبیین علمی و مستند مطالب و پاسخگویی دقیق آنها پردازیم و به جای اینکه تفرقه و پراکندگی را توسعه دهیم، در ترویج معارف ناب اهل بیت علیهم‌السلام بکوشیم تا آحاد جامعه با مسلح شدن به علم و معرفت از شبهات دشمنان نظام و اسلام، مصون بمانند.
- از خداوند متعال، معرفت هر چه بیشتر نسبت به خودش و اولیاء طاهرینش و نیز عمل به دستوراتش را مسألت می‌کنیم.

● نکات، سؤالات و پیشنهادهای خود را به این آی دی ارسال فرمایید.

@moshaverealavi

۲۸ اسفند ماه ۱۳۹۸